

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Kazališna recepcija Mirosława Krležę u Poljskoj

Author: Leszek Małczak

Citation style: Małczak Leszek. (2017). Kazališna recepcija Mirosława Krležę u Poljskoj. W: B. Hećimović (red.), "Hrvatska drama i kazalište u inozemstvu" (S. 113-124). Zagreb : Zavod za povijest hrvatske knjiŹevnosti, kazališta i glazbe HAZU, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta

Uznanie autorstwa - Uzycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu ŚlĄskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa WyŹszego

Leszek Małczak

Šlesko sveučilište u Katowicama

Kazališna recepcija Mirosława Krležę u Poljskoj

Mirosław Krleža u Poljskoj, prisutan u poljskoj kulturi od tridesetih godina prošloga stoljeća, poznat je ponajprije kao prozni pisac. S obzirom na broj prevedenih djela za vrijeme druge Jugoslavije, nesumnjivo je, uz Andrića, najveće ime ne samo hrvatske književnosti, nego i svih književnosti naroda Jugoslavije. Poslije raspada komunizma i Jugoslavije te dotadašnjeg državnoga modela kulturne suradnje, Krleža će gotovo iščeznuti iz poljske emisije i recepcije hrvatske književnosti i zato je teško govoriti o recepciji njegova djela poslije osamostaljenja Hrvatske, ne samo u kazalištu, nego i u cjelokupnoj recepciji. U ovome ću se članku pozabaviti emisijom i recepcijom kazališnih djela Mirosława Krležę (uzimajući u obzir i dramaturgije prozних tekstova autora *Glembajevih*).

Poljsku kazališnu recepciju djela Mirosława Krležę možemo podijeliti na dvije faze: prvu, međuratnu, i drugu, koja se odnosi na razdoblje Narodne Republike Poljske. Emitirana 24. veljače 1992. godine, predstava *Blitwo, ojczyzno moja* (s naslovom, *Blitwo, moja domovino*, koji je više nego očita aluzija na početak Mickiewiczęvog *Gospodina Tadija*), realizirana u kulturnom i prestižnom Teatru Telewizije (snimana 1991. prema proznom predlošku, romanu *Banket u Blitvi*, polj. *Bankiet w Blitwie*, prev. M. Krukowska, Warszawa 1968), premda bi prema godini trebala biti dio trećę razdoblja u hrvatsko-poljskim kulturnim vezama, ipak, s obzirom na duljinu produkcije kazališne predstave plod je suradnje i dogovora iz doba druge Jugoslavije i Narodne Republike Poljske.

Međuratno razdoblje – vrijeme najvećę uspjeha

Krleža se u međuratnom razdoblju pojavljuje u tridesetim godinama, prije svega kao dramaturg, za razliku od poslijeratnog razdoblja u kojem je prisutan ponajprije kao prozni pisac. Zbirka novela pod naslovom *Hrvatski bog Mars* izašla je tek 1939. godine i zbog rata, koji je u Poljskoj izbilo 1. rujna 1939. godine, nije doživjela nikakvu recepciju. Prije toga, 1933., postavljena je na scenu drama *U agoniji* (koja je neko vrijeme konkurirala za inscenaciju s *Glembajevima* u prijevodu Stanisława Papierkowskog). Mnogošto o okolnostima uvođenja Krležę u poljsko kazalište može se saznati iz dnevnika *Osam godina u Varšavi* čiji je autor, Julije Benešić, uvelike zaslužan za recepciju hrvatskih pisaca, književnosti i kulture u međuratnoj Poljskoj. Njegova je pojava toliko važna za recepciju hrvatske književnosti da cijelo ovo razdoblje možemo nazvati Benešićęvim dobom. Nijedan od dvaju postojećih prijevoda nije zadovoljio kazalištarce. *U agoniji* je najprije preveo Wiktor

Bazielich, no kao i u slučaju Papierkowskog, prijevod je ocijenjen negativno, ali upravo zahvaljujući tomu preradila ga je Zofia Nałkowska (u njezinoj verziji naslov je promijenjen u *Barunica Lenbach*, što je bila Benešićeva ideja¹), poznata poljska spisateljica², što je drami uvelike koristilo – ne samo s obzirom na umjetničku razinu prijevoda, nego i zbog pozitivna utjecaja na recepciju predstave. Naime, Nałkowska i Benešić potrudili su se plasirati dramu i njezina autora u kulturnim časopisima međuratne Poljske. Predstava je imala čak 37 izvedaba (što je za onodobne prilike velik broj), popratilo ju je dvadesetak recenzija i s vremenom se pokazalo da je bila najveći Krležin uspjeh u Poljskoj. Nijedno od kasnije prevedenih i insceniranih djela nije doživjelo takvu recepciju. Nałkowska u jednom, punom entuzijazma članku naziva Krležu najvećim piscem Jugoslavije, piscem europskih razmjera, uspoređujući ga s Ivanom Meštrovićem, najcjenjenijim hrvatskim umjetnikom u Poljskoj. Naglašava aktualnost Krležinog stvaralaštva koje prati najvažnije socijalne, psihološke i epistemološke probleme suvremenosti³. Detaljno je recepciju cjelokupne dramske književnosti na poljskim scenama od 1918. do 1939. analizirao Włodzimierz Kot, koji je utvrdio da su o drami pisala velika imena poljske književnosti: Tadeusz Boy-Żeleński, inače blistavi prevoditelj (smatra da je *Barunica Lenbach* inteligentan, dobro napisan komad s originalnom tehnikom, premda je forma drame nejasna i nedosljedna), Antoni Słonimski (najoštrije ocjenjuje predstavu, ističući manjak akcije, anemičnost sukoba, slabu kazališnu realizaciju), Kazimierz Wierzyński (ograničava se do tvrdnje da bi trebalo prevesti cijeli ciklus *Glembajevih*). Ostali kritičari, uz sitnije primjedbe, izražavaju se pretežno pozitivno o predstavi⁴. Na hrvatskom jeziku analizu Kota može se naći u članku *Miroslav Krleža i poljsko kazalište*, u kojem je također predstavljena i poslijeratna recepcija kazališnih predstava, koja obuhvaća razdoblje do katovičkih *Glembajevih* iz 1975⁵.

Razdoblje poslije Drugog svjetskog rata – nesklad između emisije i recepcije

---

¹J. Benešić, *Iza zastora. Osam godina u Varšavi*, Zagreb, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1981, str. 307.

²Zofia Nałkowska u međuratnom je razdoblju jedini pravi promotor - ne toliko hrvatske književnosti - koliko jednog autora – Miroslava Krleže. Ewa Kraskowska pisala je kako je Nałkowska nesumnjivo bila najviše pozicionirana žena u institucionalnim okvirima književnosti, jedina predstavica žena u Poljskoj akademiji književnosti (Polska Akademia Literatury, jedna od institucija poljskog književnog života Druge Republike Poljske, osnovana 1933. sa zadatkom promicanja i podizanja razine poljske književnosti), članica uprave Društva književnika (Związek Zawodowy Literatów Polskich, osnovan 1920.), aktivna članica poljskog PEN-a. Usp. E. Kraskowska, *Miejsce pisarza i pisarki w kulturze międzywojnia*, u: *Metamorfozy społeczne*, 4, *Kultura i społeczeństwo II Rzeczypospolitej*, red. W. Mędrzecki, A. Zawiszewska, Warszawa, str. 210.

³Z. Nałkowska, *Miroslav Krleža*, „Gazeta Polska” 1933, nr 311, str. 3.

⁴W. Kot, *Dramat jugosłowiański na scenach polskich w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Pamiętnik Słowiański” 1964, t. 14, str. 163–164.

⁵W. Kot, *Miroslav Krleža i poljsko kazalište*, u: *Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, vol. 8, no. 1, travanj 1981, str. 376–390.

Novi prijevodi poslije Drugog svjetskog rata pojavljuju se tek u drugoj polovini pedesetih godina, u razdoblju normalizacije bilateralnih poljsko-jugoslavenskih odnosa (1956–1962). U cijelom poslijeratnom razdoblju Krleža postaje najprevođeniji i najkomentiraniji autor. Tijekom hladnog rata između Tita i Staljina – koji je počeo rezolucijom Informbiroa 1948., a završio potpisivanjem tzv. beogradske deklaracije 1954.– uveden je embargo na svaku vrstu poljsko-jugoslavenske suradnje. I prije, u kratkome trogodišnjem razdoblju od kraja Drugog svjetskog rata do Rezolucije, kada je u Jugoslaviji trajao kratkotrajni socrealistički eksperiment i kada su Poljska i Jugoslavija bile prijateljske zemlje, jugoslavenska strana nije nudila Krležu za prevođenje jer se nije, čini se, „umjetnički” uklapao u novu estetiku; upravo je Krleža službeno na Trećem kongresu književnika u Ljubljani 1952. proglasio kraj te estetike. Prije Rezolucije poljska strana htjela je prevesti Krležu. Među ostalima, trudila se oko toga Nałkowska, koja je bila u Jugoslaviji s Aleksandrom Watom 1946. (u studenome kao članica poljske delegacije na Prvome kongresu Saveza književnika Jugoslavije). Godinu dana poslije objavila je u važnom društveno-književnom tjedniku „Kuźnica” članak u kojem Krležu opet naziva najvećim piscem Jugoslavije i uspoređuje, s obzirom na ugled i slavu, s Ivanom Meštrovićem, kao u već spomenutu članku iz 1933. U dnevniku poljske spisateljice, pisanome 1948., spominje se da je Krležu odbila tiskati izdavačka kuća „Czytelnik” (no već poslije Rezolucije, što znači da je bio u planu, moguće je da je bio i preveden, ali ga nisu stigli tiskati prije prekida odnosa s Jugoslavijom)⁶. U tom pogledu zanimljiv je također izvještaj Stanisława Korzeniowskog, kulturnog atašea poljskog veleposlanstva u Beogradu, koji se početkom 1947. čudio zašto Komitet za kulturu i umetnost ne predlaže za prevođenje Andrića i Krležu (nudio je Josipa Broza-Tita, Edvarda Kardelja i Radovana Zogovića), čija djela nesumnjivo predstavljaju „veliku književnu vrijednost”, nagađajući da se iza toga vjerojatno kriju razlozi političke naravi (no čini se da su posrijedi i razlozi estetske prirode jer je u poljsku kulturu socrealizam ušao kasnije nego u jugoslavensku, tek potkraj četrdesetih godina, ali je i trajao dulje nego u Jugoslaviji. Prvih godina poslije rata, kada je u Jugoslaviji vladao socrealizam, ruska i općenito socrealistička umjetnost bila je predmet blagog ruganja u poljskim kulturnim krugovima)⁷.

Tek poslije 1954. dolazi do obnove kulturne suradnje. Od 1958. do 1961. svake godine poljska publika upoznaje novo Krležino djelo: 1958. izlazi *Powrót Filipa Latinowicza /*

---

⁶Z. Nałkowska, *Dzienniki 1945–1954*. Cz. 1: 1945–1948. Opracowanie, wstęp i komentarz H. Kirchner. Warszawa 2000, str. 397.

⁷ S. Korzeniowski: *Raport nr 2 za okres od 1 stycznia do 15 lutego 1947 r.* Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, z. 21, w. 748, t. 53.

Povratak Filipa Latinovića, 1959. u Teatru Novom u Lodziu održana je praizvedba drame *Bank Glembay Ltd / Gospoda Glembajevi*, 1960. tiskano je prvo izdanje romana *Na krawędzi rozumu / Na rubu pameti* (drugo izdanje 1977.), a 1961. zbirka pripovjedaka pod naslovom „*Świerszcz pod wodospadem*” i inne opowiadania / *Cvrčak pod wodopadom i druge pripovijetke*. 1964. u Teatru Telewizije emitira se *Sprawa Bakrana (Kandydat śmierci) / Kandidat smrti*. 1968. izlazi *Bankiet w Blitwie / Banket u Blitvi* (drugo izdanje 1987). Zatim ponovno dolaze *Glembajevi*, najprije 1971. na televiziji, poslije, 1975., u Teatru Śląskom. 1978. izlazi zbirka pripovjedaka *Tysiąc i jedna śmierć / Hiljadu i jedna smrt*. 1980. Teatr Polski iz Szczecina postavlja na scenu predstavu *Areteusz / Aretej ili legenda o svetoj Ancili Rajskej Ptici*. 1981. Teatr Telewizije emitira *W agonii / U agoniji*. 1983. izdaju se *Ballady Pietrka Kerempuha / Balade Petrice Kerempuha*, 1984. *Dzienniki i eseje* (dnevnički zapisi i eseji), 1990. *Sztandary / Zastave*. Posljednje je novo Krležino djelo u poljskoj recepciji predstava *Blitwo, ojczyzno moja* realizirana u Teatru Telewizije 1992. (svojevrсна adaptacija romana *Banket u Blitvi*).

Krleža na televiziji

Od svih kazališnih izvedaba nesumnjivo najveću, višemilijunsku publiku imale su televizijske izvedbe kultnog Teatra Telewizije koji se bavio produkcijom i emitiranjem predstava koje nisu bile prikazivane uživo, već snimane, a njihova realizacija s vremenom je sve više sličila na filmsku produkciju sa za nju tipičnim ponavljanjem scena i montiranjem cijeloga materijala. Igrane su čak četiri Krležine predstave: *Sprawa Bakrana (Kandydat śmierci) / Kandidat smrti* 1964., *Bank Glembay / Glembajevi* 1971., *W agonii / U agoniji* 1981. i *Blitwo, ojczyzno moja* 1992. Emitiranje predstava u određenome trenutku nije slučajnost: 1964. i 1971. obje su predstave dio „spektakla“ povezanog sa službenim posjetom Josipa Broza Tita Poljskoj; posljednje dvije emisije također prate važna politička zbivanja: 1980. umire Tito, a 1981. poljska televizija emitira predstavu pod naslovom *U agoniji*, dok 1992. *Blitva* prati raspad Jugoslavije. *Kandidat smrti* emitiran je dan prije Titova dolaska (posjeta iz 1964.), što u recenziji spominje Szczepan Szarecki, komplementirajući autoru adaptacije Ivi Štivičiću na točnom izboru scena, a redatelju Janu Beranu što je predstavi dao „gotovo savršenu televizijsku formu”. Naglašava njegovu sposobnost komuniciranja s ansamblom i izvrsnu glumu. Najvažnijom se za kritičara pokazala idejna strana predstave. Naime, drama je posvećena „borbi jugoslavenskih komunista s predratnim režimom”⁸. Sasvim je drukčije ocijenjena predstava *Bank Glembay*, realizirana 1971. u Lodziu. U

---

⁸ S. Szarecki: *Oni wybrali idee*. „Ekran” 1964, nr 27, str. 14.

varšavskome je „Ekranu” Konrad Eberhardt pisao o glumcima, predbacujući im smiješnost i provincijalizam, zatim čitamo da se Krležina drama, unatoč tomu što je djelo istaknutog jugoslavenskog pisca te jedna od najpoznatijih njegovih drama, igrana u Jugoslaviji i u inozemstvu, pokazala zastarjelim djelom, u izvedbi bliskim groteski⁹. O Bojanu Stupici, redatelju i autoru scenografije, pisalo se da se previše drži tradicije te da gaji previše pijeteta prema autoru. Ocjene lodzkih kritičara mnogo su blaže, no njihov se glas, naravno, ne može usporediti s glasovima iz prijestolnice i časopisa koji su vodili glavnu riječ. Predstava *U agoniji* nastaje turbulentne 1981. Dramu je trebao režirati Lech Wojciechowski, koji je preveo dramu. No zbog njegove prerane smrti zamijenio ga je Jan Kulczyński. Potonji u jednom osvrtu, objavljenom kao najava predstave, pisao da je riječ o psihološkoj drami koja prikazuje sudbinu austrijske aristokracije koja živi u Jugoslaviji poslije pada Austro-Ugarske i koja se ne može snaći u novoj situaciji. Kulczyński kaže da ga je fascinirala aktualnost teksta jer upravo sada mnogima prijete gubitak pozicija; riječ je dakle o ljudima koje povijest - kao i likove Krležinog djela - može izbaciti iz svog tijeka¹⁰. U navedenoj najavi vidljivo je ne samo nedovoljno poznavanje Krleže i njegove drame, nego i snažan utjecaj društveno-političke situacije: vrijeme u kojem nastaje predstava vrhunac je pokreta Solidarnosti.

U recenziji posljednje poljske nove predstave Krležinog djela i ujedno produkcije Teatra Telewizije, komada *Blitwo, ojczyzno moja*, pisanog 1992., najvidljivija i najnaglašenija je promjena političkog konteksta i, uslijed toga, recepcije stvaralaštva autora romana *Banket u Blitvi*. Dorota Buchwald konstatira da se o njemu prije pisalo kao o predstavniku jugoslavenske književnosti, članu vodstva partije, danas se pak naglašavaju snažne i emocionalne veze Krleže s rodnom Hrvatskom koja je uvijek zauzimala vrlo važno mjesto u njegovu stvaralaštvu¹¹.

Krleža u dramskim kazalištima

Prije televizijske verzije, *Glembajevi* su bili realizirani 1959. godine u Lodziu, u režiji Bojana Stupice, kao druga kazališna premijera hrvatske drame poslije II. svjetskog rata (nakon Držićeva *Dunda Maroja*, koji je premijerno izveden u Teatru Zaglebie u Sosnowiecu 1958.). Jedan od kritičara, Stanisław Kaszyński, smatra je repertoarnom pogreškom, jer je motiv pada kapitalističkog društva navodno već odavno obrađen. Kaszyński je gledao predstavu u Beogradu, također u režiji Bojana Stupice, i utvrdio da je lodzka izvedba vjerna kopija beogradske izvedbe. Prigovara da je preduga, no hvaleći usput glumu Wiesławe

⁹K. Eberhardt: *W luksusowym maglu*. „Ekran” 1971, nr 6, str. 23.

¹⁰J. Kulczyński, *Przed premierą Teatru TV mówi Józef Kulczyński, reżyser spektaklu „W agonii”*. Zapisala G. Lenart. „Antena” 1981, nr 17, str. 26.

¹¹D. Buchwald, *Blitwo, ojczyzno moja według powieści Mirosława Krleży*, „Antena” 1992, nr 9, str. 3.

Mazurkiewicz, koja je tumačila lik barunice Castelli¹². Władysław Orłowski u lodzkim novina „Głos Robotniczy” pozitivno piše o predstavi, ipak primjećujući da je preduga i da je sve izravno rečeno¹³. Jerzy Zagórski u novinama „Kurier Polski” smatra temu neaktualnom, opet prigovara redatelju i hvali glumu, konstatirajući da je unatoč pogreškama predstava bila ambiciozna i kreativna¹⁴. Grzegorz Timofiejew u novinama „Głos Pracy”, kao i svi kritičari, vidi potrebu skraćivanja predstave koja traje četiri sata, nakon čega bi komad mogao zainteresirati ne samo lodzke teatromane. Premijeru opisuje kao zanimljivu, a temu, premda nije nova, kao još uvijek aktualnu¹⁵.

Nakon lodzkie premijere, koja je doživjela samo 14 izvedaba, sljedeću kazališnu premijeru trebalo je čekati čak 16 godina, do 1975. (u međuvremenu su igrane dvije spomenute televizijske predstave), kada su u Teatru Śląskom u Katowicama ponovno postavljeni *Glembajevi*, na katovičkom Festivalu dramaturgije socijalističkih zemalja. Kako saznajemo iz memoara njezina redatelja, Józefa Pare, tekst je uzeo u zadnji čas jer planirana za premijeru Brešanova *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* nije dobila odobrenje za prikazivanje od „mjesnog fronta”, dakle, Vojvodskog komiteta Poljske ujedinjene radničke stranke u Katowicama (koji je budući hit i najpoznatije dramsko djelo cjelokupne južnoslavenske dramske književnosti u Poljskoj ocijenio kao politički pogrešno i nemoguće za postavljanje na scenu). Jedan od kritičara, Jerzy Sokołowski, u stručnoj i opširnoj recenziji objavljenoj u „Dialogu”, mjesečniku koji se specijalizirao za dramsku književnost, pisao je da se *Glembajevi*, izašli iz simbolizma i ekspresionizma, odlikuju književnom i dramskom zrelošću te zanimljivim psihološkim ulogama, premda idejno i poetički nisu dovoljno originalni, te da je značenje ovog djela samo povijesno. Predstava je doživjela 35 izvedaba i uspjela okupiti, unatoč lošijim kritikama te stalno naglašavanoj zastarjelosti, 14 692 gledatelja – ne računajući televizijsku publiku, najviše od svih Krležinih predstava.

Tu nimalo uspješnu kritičku recepciju Krleže u poljskim kazalištima završava *Aretej*, postavljen na scenu 1980. u Teatru Polskom u Szczecinu. Ovoga puta na premijeru je došao Dragan Marković, kulturni ataše jugoslavenskog veleposlanstva u Varšavi, predsjednik Odjela za kulturu grada Zagreba i književni kritičar Joza Puljizević iz „Večernjeg lista”. Mlake recenzije zasjenjuju nesporazumi u ansamblu koji je pripremao predstavu. U intervjuu se redatelj Ante Jelaska žalio na probleme s komunikacijom unatoč pomoći prevoditeljice, a scenografkinja Barbara Jankowska rekla je da više voli raditi s redateljem koji nema gotovu

¹²S. Kaszyński, *Skąd my to wszystko znamy?*, „Odgłosy” 1959, nr 39, str. 7.

¹³W. Orłowski, „Bank Glembay Ltd. ”, „Głos Robotniczy” 1959, nr 250, str. 3.

¹⁴J. Zagórski, *Nie ma pewniaków*, „Kurier Polski” 1959, nr 228, str. 4.

¹⁵G. Timofiejew, *Jeszcze raz mieszczaństwo*, „Głos Pracy” 1959, nr 224, str. 4.

koncepciju, već se ta koncepcija rađa u dijalogu¹⁶. Puno se oštrije izrazio Jan Frycz, koji je izravno govorio o problemima u komunikaciji ansambla s redateljem. Prigovara mu da se vodio načelom točnog ilustriranja svega o čemu govori tekst, koji inače ima dosta kaotičnu fabulu. Primjećuje da se glumci ne osjećaju dobro, da nedostaje suglasje, nema definirane stilistike, svatko glumi nešto drugo. Na kraju recenzije komentira repertoarnu politiku i činjenicu da ona uopće ne prati društvena zbivanja¹⁷. Treba imati na umu da je predstava igrana u vrijeme uspona Solidarnosti 1980. Anna Krajewska u „Czasu” spominje sukob koji je izbio prije premijere, oko članstva u sindikatu, što je bilo objašnjenje čudnog osjećaja da glumci osim uloge glume još nešto¹⁸.

Krleža u izvedbi gostujućih kazališta iz različitih jugoslavenskih republika

Puno su bolje kritike dobivale gostujuće predstave Krležinih djela u izvedbi kazališta iz Jugoslavije. U krakovskom Teatru Bagatela i varšavskom Teatru Rozmaitości 1985. nastupalo je kazalište Gavelle s *Glembajevima*. Najveći dojam nakon tog gostovanja ostavio je Rade Šerbedžija, koji je tumačio ulogu Leona.

Iz intervjua s Petrom Šarčevićem, ravnateljem Drame u HNK, koji je objavljen u najvažnijem kazališnom časopisu „Teatr”, saznajemo o planiranom, ali neostvarenom projektu postavljanja na scenu još jedne *Golgote* u kazalištu u Bydgoszczu potkraj osamdesetih¹⁹.

Zaključak

Poljsku kazališnu recepciju Mirosława Krleže obilježava nesklad između emisije i recepcije, koji se uostalom ne odnosi samo na dramsko stvaralaštvo autora *Glembajevih*. Velik broj prijevoda Krležinih književnih tekstova nije popraćen dovoljno dobrim ocjenama koje bi potvrdile i obrazložile velik interes za tog pisca. U mnogim recenzijama u drugom razdoblju recepcije njihovi autori priznaju da je u pitanju pisac velikog formata, no prevedena i inscenirana djela nisu više aktualna u kontekstu u kojem se pojavljuju, te se u tome vidi jedan od glavnih razloga slabog prijma predstava i blago negativnih osvrta kritike. Najveću pozornost i zanimanje publike privukla je međuratna izvedba *U agoniji* (igrana pod naslovom *Barunica Lenbach*) te, u poslijeratnom razdoblju, *Kandidat smrti* prikazan na televiziji, *Glembajevi* u Teatru Śląskom te gostovanje Gavelle s istim tekstom. Recepcija kazališne kritike, najblaže rečeno, suzdržana je. Kritičari najviše prigovaraju poljskim izvedbama u čijoj realizaciji često sudjeluju kazališni ljudi iz bivše Jugoslavije, predbacujući im ponajviše

¹⁶J. Wilanowska, *Przed premierą „Areteusza” w Teatrze Polskim*, „Głos Szczeciński” 1980, nr 234, str. 3.

¹⁷J. Frycz, „Areteusz”, czyli powtórka z losu, „Kurier Szczeciński” 1980, nr 238, str. 4–5;

¹⁸A. Krajewska, *Obok życia, obok sztuki*, „Czas” 1980, nr 52, str. 21.

¹⁹„Jest w czym wybierać”. „Teatr” 1988, nr 8, str. 31. [Intervjuirala je B. Osterloff].

konzervativizam i pretjeranu privrženost tekstovnom predlošku. Ima i primjedaba na račun Krleže, koje se odnose na poetiku njegovih djela. Za svestraniju ocjenu i pokušaj objašnjenja stanja stvari trebalo bi analizirati prijevode, od kojih je, primjerice, prijeratna verzija drame *U agoniji* izgubljena. Włodzimierz Kot upravo u kvaliteti prijevoda vidi jedan od glavnih razloga uspjeha prijeratne *Barunice Lenbach* i jedan od razloga, uz dezaktualizaciju problematike i promjenu sredstava umjetničkog izraza, stilistike i poetike dramaturgije, kako piše, „skromnog uspjeha” *Glembajevih* poslije rata²⁰. Kazališne izvedbe, kazališne, scenske prijevode većinom nije moguće rekonstruirati. I da imamo prijevod drame, put do adaptacije dalek je. Izvedbu je nemoguće ocjenjivati na temelju samog prijevoda drame. U kazališnoj realizaciji on podliježe mnogim mijenama: od transformacija samoga teksta do uporabe estetskih i izražajnih sredstava samoga kazališta koja čine od kazališnog djela umjetnost u kojoj je riječ tek jedno od tvoriva. U ovome trenutku kao jedan od razloga neuspjeha Krleže kod poljske publike može se navesti nedovoljno osuvremenjivanje tekstovnog predloška u poljskim kazališnim produkcijama, teško objašnjiva pojava s obzirom na to da se u to vrijeme klasična djela nije tretiralo kao nedodirljivu svetinju, naprotiv, upravo se često prigovaralo da eksperimenti u poljskome kazalištu idu predaleko (to vrijedi i za poljski, i za strani repertoar). Čini se da je Krleža ipak stizao u poljsko kazalište ne kao izbor poljske kazališne sredine, nego kao autor kojega je nudila ondašnja Jugoslavija u sklopu ondašnjih mehanizama kulturne suradnje i kojeg je jednostavno – trebalo postaviti na scenu.

---

²⁰Kot nije analizirao prijevode, međuratni je, piše, izgorio za vrijeme Varšavskog ustanka 1944., prijevod Stoberskog nije imao. Mislim da se može s jedne strane, bez analize, pretpostaviti da je prijevod Nałkowske bio jako dobar, ali s druge strane Stoberski je bio iskusan prevoditelj i autor tek svojevrsnog predloška za kazališnu obradu i teško je u njemu vidjeti glavnog krivca za neuspjeh. Kot ili nije znao, ili nije smio napisati o pravim razlozima postavljanja Krleže na scenu Teatra Śląskog u zadnji čas.

PREDSTAVE U POLJSKIM KAZALIŠTIMA, IZVEDBE POLJSKIH KAZALIŠTA:

1. *Bank Glembay L. T. D. / Gospoda Glembajevi*. Prijevod Stanisław Papierkowski [nije postavljena na scenu]

2. *Baronowa Lenbach / U agoniji*. Prijevod Zofia Nałkowska. Teatr Mały. Warszawa. Premijera 3.11.1933. Režija Wiktor Biegański.[37 izvedbi]

[Broncel Z.] (b), *Miroslav Krleža: autor „Baronowej Lenbach”*. ABC 1933, nr 322, str. 6; *Świetny pisarz Jugosławii przemówi do Warszawy ze sceny*. „Express Poranny“ 1933, nr 308, str. 4; *„Baronowa Lenbach”. Przedpremierią sensacyjnej sztuki jugosławiańskiej w Teatrze Małym*. „Express Poranny” 1933, nr 310, str. 6; Appenzlak J., „Nasz Przegląd“ 1933, nr 322, str. 9; *„Baronowa Lenbach”*. „Jutro Pracy” 1933, nr z 12.11.1933; [Beylin K.] Kar. Beyl., *„Baronowa Lenbach” Krleży w Teatrze Małym*. „Dobry Wieczór – Kurier Czerwony” 1933, nr z 13.11.1933; [Chorowiczowa A.] A. Ch., *Wieczory teatralne*. „Kurier Polski” 1933, nr 313, str. 5; Irzykowski K., *Sprawozdania teatralne*. „Robotnik” 1933, nr 423, str. 4; Ixion., *Tragiczna niewolnica*. „Express Poranny” 1933, nr z 20.11.1933; Kończyc T., „Kurier Warszawski” 1933, nr 312, str. 6 (wyd. wieczorne); Lewenstam L., *Teatr Mały. „Baronowa Lenbach”*. „Dzień Polski” 1933, nr 261, str. 4; Piasecki S., *„Baronowa Lenbach”. Dramat Miroslava Krleży w Teatrze Małym*. ABC 1933, nr 329, str. 6; *Premiera w Teatrze Małym. „Co słyhać”* 1933, nr 5, str. 4; str.g., *Wieczory teatralne*. „Kurier Codzienny” 1933, nr z 14.11.1933; [Słonimski A.] as. „Wiadomości Literackie” 1933, nr 51, str. 6; Syruczek W., *„Baronowa Lenbach”. Dramat Miroslava Krleży w Teatrze Małym*. „Express Poranny” 1933, nr 316, str. 3; *Tylko jedna premiera słowiańska. „Myśl i Czyn w Gospodarce, Polityce, Kulturze”* 1933, nr 2, str. 8; [Filochowski W.] W.F., *„Baronowa Lenbach”. Dramat M. Krleży w Teatrze Małym*. „Gazeta Warszawska” 1933, nr 349, str. 4; [Rzymowski W.] W. R., *„Baronowa Lenbach” w Teatrze Małym*. „Kurier Poranny” 1933, nr 12.11.1933; [Zawistowski W.] W.Z., *Na scenach stolicy. „Pion”* 1933, nr 8, str. 11; Wierzyński K., „Gazeta Polska” 1933, nr 313, str. 5; Żeleński T., *„Baronowa Lenbach”, dramat w 2 aktach*. IKC 1933, nr 318, str. 12.

Kot Włodzimierz: *Dramat jugosłowiański na scenach polskich w 20-leciu międzywojennym*. „Pamiętnik Słowiański” 1964, t. 14, str. 142–176.

3. *Bank Glembay Ltd / Gospoda Glembajevi*. Łódź. Teatr Nowy. Premijera 12.09.1959. Režija Bojan Stupica. Prijevod Zygmunt Stoberski. [14 izvedbi]

[B.a.] *„Bank Glembay Ltd.” Miroslawa Krleży*. „Dialog” 1959, nr 11, str. 181–184; Kaszyński Stanisław: *Skąd my to wszystko znamy?*. „Odgłosy” 1959, nr 39, str. 7;

- Orłowski Władysław: „*Bank Glembay Ltd.*”. „Głos Robotniczy” 1959, nr 250, str. 3; Panasewicz Jerzy: [?] „Ekspress Ilustrowany” 1959, nr 231, str. 4; Timofiejew Grzegorz: *Jeszcze raz mieszczaństwo*. „Głos Pracy” 1959, nr 224, str. 4; Zagórski Jerzy: *Nie ma pewniaków*. „Kurier Polski” 1959, nr 228, str. 4; [B.a.] *Życie teatralne w kraju*. „Teatr” 1959, nr 22, str. 2.
4. *Sprawa Bakrana (Kandydat śmierci)/ Kandidat smrti*. Teatr Telewizji. 22.06.1964. Reżija Jan Beran. Adaptacja Ivo Štivičić. Prijevod Zygmunta Stoberski.
B.B. [Bartoszewicz Bolesław]: *Miroslav Krleža. Sprawa Bakrana*. „Radio i Telewizja” 1964, nr 26, str. 17; Szarecki Szczepan: *Oni wybrali ideę*. „Ekran” 1964, nr 27, str. 14.
5. *Bank Glembay / Gospoda Glembajevi*. Teatr Telewizji. 25.01.1971. Reżija i adaptacja Ryszard Sobolewski. Prijevod Zygmunta Stoberski.
Bołtuć Irena: *Luty, czyli w pełni zimowego sezonu. Miroslav Krleža, „Bank Glembay”*. „Scena” 1971, nr 2, str. 45; Eberhardt Konrad: *W luksusowym maglu*. „Ekran” 1971, nr 6, str. 23.
6. *Bank Glembay / Gospoda Glembajevi*. Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego. Duża Scena. Premijera 30.10.1975. Reżija Józef Para. Prijevod Zygmunta Stoberski. [35 izvedbi, 14 692 gledatelja]
Sokołowski Jerzy: *Festiwal w Katowicach*. „Dialog” 1976, nr 1, str. 167–170.
7. *Areteusz / Aretej ili legenda o svetoj Ancili Rajskej Ptici*. Teatr Polski. Szczecin. Premijera 25.10.1980. Reżija Ante Jelaska. [14 izvedbi, 4354 gledatelja].
[B.a.] Premiery. „Scena” 1981, nr 1, str. 41; [B.a.] Teatr. „Życie Literackie” 1980, nr 48, str. 18; Frycz Jan: *„Areteusz”, czyli powtórka z losu*. „Kurier Szczeciński” 1980, nr 238, str. 4–5; Krajewska Anna: *Obok życia, obok sztuki*. „Czas” 1980, nr 52, str. 21; [?]. *Polska prapremiera „Areteusza” M. Krleży*. „Głos Szczeciński” 1980, nr 235, str. 1; Wilanowska Jadwiga, *Przed premierą „Areteusza” w Teatrze Polskim*, „Głos Szczeciński” 1980, nr 234, str. 3.
8. *W agonii / U agoniji*. Teatr Telewizji. Premijera 22.06.1981. Reżija Jan Kulczyński. Prijevod Lech Wojciechowski.
Krleža w Telewizji. „Ekran” 1979, nr 48, str. 2. [Intervju Wiesława Czapińskiego z L. Wojciechowskim, prevoditeljem *U agoniji*]; Halbersztat Piotr: *Miroslav Krleža „W agonii”*. „Kultura” 1981, nr 27, str. 13; Brzostowiecka Maria: *W „agonii”*. „Ekran” 1981, nr 27, str. 10–11. (stg.) [Grzelecki Stanisław]: *Wstrząsy i przemijania*. „Życie Warszawy” 1981, nr 145, str. 7; juk [Kornhauser Julian]: *Beztroska*. „Pismo” 1981, nr

7, str. 136; Kulczyński Jan: *Przed premierą Teatru TV mówi Jan Kulczyński, reżyser spektaklu „Wagonii”*. Zabilježila Grażyna Lenart. „Antena” 1981, nr 17, str. 26;

9. *Blitwo, ojczyzno moja*. Teatr Telewizji. 24.02.1992. Adaptacja Tadeusz Nyczek. Reżija Bogdan Hussakowski. Prijevod Maria Krukowska.

Dorota Buchwald, *Blitwo, ojczyzno moja według powieści Mirosława Krleży*, „Antena” 1992, nr 9, str. 3; Jacek Lutomski, „Rzeczpospolita” 1992, nr 44, str. 5.

PREDSTAVE U POLJSKIM KAZALIŠTIMA U IZVEDBI GOSTUJUĆIH KAZALIŠTA

1. Duško Križanec („Teatr 38”; Kraków, polovina srpnja 1963.). *Balade Petrice Kerempuha*.

T.K. [Lovell Jerzy, pseud. Tomasz Klon]: *Krleža i Križanec*. „Życie Literackie” 1963, nr 28, str. 10; „Życie Literackie” 1963, nr 29, str. 10.

2. Dramsko kazalište Gavella (Teatr Dramatyczny. Warszawa. 1.12.1970. i Olsztyn[?]). *Kraljevo*. Režija Dino Radojević.

[B.a.] *Pokrótce*. „Teatr” 1970, nr 24, str. 25; [B.a. i b.n.] „Życie Warszawy” 1970, nr 289, str. 4; (k) [b.n.]. „Życie Warszawy” 1970, nr 287, str. 4; Grodzicki August: *Kunszt gości z Zagrzebia*. „Życie Warszawy” 1970, nr 290, str. 6; Segiet Janusz [?]. „Gazeta Olsztyńska” 1970, nr 212, str. 3; Szydłowski Roman: *Taniec życia i śmierci*. „Trybuna Ludu” 1970, nr 336, str. 6; Szydłowski Roman: *Współczesny moralitet*. „Trybuna Ludu” 1970, nr 337, str. 6; Zagórski Jerzy: *Misterium chorwackie*. „Kurier Polski” 1970, nr 287, str. 3; „Słowo Powszechne” 1970, nr 289, str. 5.

3. Narodno pozorište Zenica (Teatr im. S. Jaracza. Łódź. 31.05.1979.). *Legenda*. Režija Slobodan Unkovski.

Bąbol Jerzy [?] „Dziennik Popularny” 1979, nr 131, str. 6; Kronika. Oprac. Irena Kellner. „Teatr” 1979, nr 16, str. 24; Panasewicz Jerzy: *Dramat w bezkresnej bieli*. „Głos Robotniczy” 1979, nr 126, str. 3.

4. Dramsko kazalište Gavella (Teatr „Bagatela”. Kraków. 11.12.1985., Teatr Rozmaitości. Warszawa. 8. i 9.12.1985.). *Rodzina Glembajów / Glembajevi*. Režija Petar Veček.

[B.a. i b.n.] „Echo Krakowa” 1985, nr 241, str. 5; „Ekran” 1985, nr 50, str. 4; Lutomski Jacek: *Spotkanie teatru z Zagrzebia. Czerń i biel*. „Rzeczpospolita” 1985, nr 290, str. 5; Kazimierczyk Barbara: *Teatralni goście z Zagrzebia i Issoudun*. „Odrodzenie” 1986, nr 2, str. 10; Natanson Wojciech: *Wizyty teatrów zagranicznych*. „Życie Warszawy” 1986, nr 1, str. 7.

5. Zagrebački glumački atelje („Klub RE”. Kraków. 12.04.2015., Teatr Śląski. Katowice. 14.04.2015., Teatr Nowy. Poznań. 15.04.2015.). *Glembajevi*. Režija i adaptacija Željko Senečić.

BIBLIOGRAFIJA TEKSTOVA O KRLEŽINU DRAMSKOM OPUSU, PREDSTAVAMA IZVOĐENIM U HRVATSKOJ I DRUGIM REPUBLIKAMA DRUGE JUGOSLAVIJE:

1. Pavletić Vlatko: *Współczesna dramaturgia jugosłowiańska*. Prev. Zygmunt Stoberski. „Dialog” 1962, nr 6, str. 134–140.
2. Semil Małgorzata: *Festiwal w Nowim Sadzie*. „Dialog” 1971, nr 9, str. 160–164. [Kraljevo].
3. Zdybicka Daniela: *Wczesna twórczość dramatyczna Mirosława Krleży i jej modernistyczne piętno*. W: *Modernizm w literaturach słowiańskich (zachodnich i południowych)*. Red. M. Bobrownicka. Kraków, Ossolineum, 1973, str. 137–149.
4. Wysińska Elżbieta: *XIX Festiwal Sterijinopozorje*. „Dialog” 1974, nr 8, str. 151–154. [Put u raj].
5. Wysińska Elżbieta: *Dubrownik: plener i przestrzeń*. „Dialog” 1978, nr 12, str. 146–149. [Aretej]
6. djc [Ćirić Dorota Jovanka]: *Oblicza teatru*. „Dialog” 1979, nr 8, str. 159–161. [Legenda].
7. Paro Georgij: *Dubrovnik i przestrzeń sceniczna*. Prev. Elżbieta Kwaśniewska. „Dialog” 1979, nr 8, str. 99–100.
8. Sychowska-Kavedžija Jolanta: *Przemiany warsztatu dramaturgicznego Mirosława Krleży*. W: *Dramat i teatr narodów słowiańskich w XX wieku*. Red. Maria Bobrownicka. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, Ossolineum, 1979, str. 89–98.
9. Wysińska Elżbieta: *Dwugłos z Nowego Sadu*. „Dialog” 1982, nr 5, str. 163–164. [Golgota].
10. Sieradzka Zofia: *Sterijino pozorje 1984*. „Teatr” 1984, nr 10, str. 31–32. [Glembajevi].
11. Niesiobędzki Jerzy: *W optyce rewolucji*. „Fakty” 1985, nr 29, str. 11. [Sprovod u Terezijenburgu].
12. Frankowska Bożena: *Jugosłowiański Białystok*. „Kontrasty” 1985, nr 1, str. 30–33. [Glembajevi].
13. Frankowska Bożena: *Spotkania w Mariborze*. „Odrodzenie” 1985, nr 11, str. 10. [Glembajevi].
14. Csató Justyna: *Nowy Sad 1987*. „Dialog” 1987, nr 9, str. 171–173. [Put u raj].